T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

CİLT 2

39. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu

39. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI

CİLT 2

16-20 EKİM 2023
ANKARA

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3767/2
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No200/2

Editör
Doç. Dr. Erol EVCİN

16-20 Ekim 2023 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin katkılarıyla gerçekleştirlmiştir.

TK: 978-975-17-5866-8
ISBN: 978-975-17-5873-6

Grafik Tasarım
Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafı
Karataş Köyünde tespit edilen prizma formlu yazıtlı taş.

Not: Araştırma raporları, dil ve yazım açısından Doç. Dr. Erol EVCİN tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2024

İÇİNDEKİLER

Faris DEMİR
AIGEAI YÜZEY ARAŞTIRMASI 2021-2022 7

Fatma ŞAHİN, Kadriye ÖZÇELİ, Celal ULUDAĞ
ŞANLIURFA MERKEZ VE ÇEVRESİ TARİH ÖNCESİ DÖNEM ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI (ŞAYA) 2022 YILI ÇALIŞMALARI 19

Felix PİRSON
PERGAMON 2022 YAKIN ÇEVREDE YÜRÜTÜLEN ARAŞTIRMALAR 43

Fevzi Volkan GÜNGÖRDÜ
NEVŞEHİR İLİ NEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMALARI PROJESİ 2022 YILI ÇALIŞMALARI 55

Fikret ÖZCAN, Münevver Ş. GÜNDOĞAN, Ayşe SÜZMEN, İsmail ARSLAN
İbrahim ACUCE, Mücella ALBAYRAK, Mehmet TEKİN
KUZEY PISIDIA YÜZEY ARAŞTIRMASI 2022 63

Gizem KARTAL, Metin KARTAL, Eşref ERBİL, Zeynep Beyza AĞIRSOY
Engin Koray SARIOĞLU, Yavuz AYDIN
ANKARA İLİ MERKEZ ve YAKIN İLÇELER TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ YÜZEY ARAŞTIRMASI-2022 77

Gizem KARTAL, Metin KARTAL
ESKİŞEHİR İLİ TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (V), 2022 93

Gökhan KALMIŞ, Nezahat CEYLAN, Yavuz GÜNAŞDI, Beyazıt SÖYLEMEZ
2022 YILI AĞRI İLİ, PATNOS İLÇESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 107

Göknil ARDA, Suat VURAL
ARDAHAN-KÜR NEHRİ HAVZASINDAKİ YERLEŞİM YERLERİ, MAĞARALAR ve KAYA YERLEŞİMLERİ 2022 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI 119

Gulan AYAZ, İsmail AYMAN, Rıfat KUVANÇ, Erdoğan ÖDÜK, Rubar YAVUZ
VAN İLİ, GEVAŞ, BAHÇESARAY, ÇATAK İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI: 2022 YILI ÇATAK ve BAHÇESARAY İLÇESİ ÇALIŞMALARI 143

Gülnur KURAP, Burak ORAKÇILAR
ENEZ 2022 165

H. Asena KIZILARSLANOĞLU, Rabia AKTAŞ, Murat EROĞLU, Celalettin DURAN
Özgür YENİ, Berkay KAVAK, Habibe ÇAVUŞOĞLU, Adem SALCIOĞLU
KASTAMONU İLİ, İNEBOLU-BOZKURT-ABANA İLÇELERİ (MÖ 1. BİNDEN MS 10. YÜZYILA) YÜZEY ARAŞTIRMASI (KİBAYA) 2022 SEZONU 179

Hacer SANCAKTAR, Emine AKKUŞ KOÇAK, Ayça DOKUZBOY, Erkan YILMAZ
YOZGAT İLİ VE İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI: 2022 YILI ÇALIŞMALARI 197

Halil SÖZLÜ, Emel YILDIZ, İlker GÜMÜŞ, Hasan ÇOLAKOĞLU
ORTAÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE ADANA İLİ VE İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2022 YILI ÇALIŞMALARI 217

Handan YILDIZHAN
NEVŞEHİR İLİ VE İLÇELERİ DEMİR ÇAĞI-ROMA DÖNEMİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2022 237

Hande BULUT, Harun TAŞKIRAN, Kadriye ÖZÇELİK, Göknur KARAHAN
ÇANAKKALE-BALIKESİR KIYI ŞERİDİ PALEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMASI (ÇEBYA) 2022 YILI 257

Harun ÖZDAŞ, Nilhan KIZILDAĞ, Winfried HELD, Samet HARMANDAR
EGE BÖLGESİ KIYILARI SUALTI ARAŞTIRMALARI, 2022 YILI ÇALIŞMALARI 267

Hazal Ceylan ÖZTÜRKER DEMİR, Muhammet Erşed TOKAT
ORTA ÇAĞ'DAN CUMHURİYET DÖNEMİNE KADAR BİTLİS İLİ 2022 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI SONUÇLARI 285

Hüseyin ERPEHLİVAN, Haralambos NİKOLAYİDİS, Ebru TUNA
BİLECİK İLİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI: 2022 YILI ÇALIŞMALARI 303

Hüseyin Murat ÖZGEN, Bünyat Burak AYKANAT, Ali ÖZTÜRK, Ertunç DENKTAŞ
Rıfat AKBULUT, Hasan Sercan SAĞLAM, Zühal Eylül İÇLİ
2021-2022 YILI BALIKESİR İLİ AYVALIK, BURHANİYE, GÖMEÇ, EDREMİT ve HAVRAN İLÇELERİ ADRAMYTTEION KENTİ EGEMENLİK ALANI YÜZEY ARAŞTIRMALARI 321

Hüseyin Sami ÖZTÜRK, Ezgi DEMİRHAN-ÖZTÜRK, Hazel DENİZ-TOKTAY
SAKARYA İLİ, TARAKLI, GEYVE VE PAMUKOVA İLÇELERİ İLE BİLECİK İLİ, OSMANELİ, GÖLPAZARI, YENİPAZAR, MERKEZ, SÖĞÜT, İNHİSAR VE PAZARYERİ İLÇELERİNDE, "ORTA VE AŞAĞI SAKARYA HAVZASI ULAŞIM SİSTEMLERİ İLE YERLEŞİMLER VE KALELER-2022" 339

Hüseyin YAMAN, Tolga ÖZHAN, Murat AY
ÇANAKKALE İLİ MERKEZ, EZİNE VE BAYRAMİÇ İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (ARKAİK DÖNEMDEN GEÇ ROMA DÖNEMİ SONUNA KADAR): 2022 YILI 351

Işıl DEMİRTAŞ, Pınar ÇAYLI, Yalçın KAMIŞ, Mustafa YILDIZ,
Nurcan KAYACAN, Buse AKKOCA, Kübra Nur ŞENER, Nazlı GÜL,
Hüseyin TÜRKYILMAZ, Özlem SİMİT, Devran GÜNER, Sevda ŞAHİN
AKSARAY TARİH ÖNCESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (AKYA) 2022 YILI ÇALIŞMASI 369

Işıl R. IŞIKLIKAYA LAUBSCHER, Selma BULGURLU GÜN
LYRBE (?) YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2022 389

İbrahim ÜNGÖR, Beyazıt SÖYLEMEZ,
Gökhan KALMIŞ, Merve ÖZYİĞİT, Rıdvan TORUN
2022 YILI GAZİANTEP İLİ VE İLÇELERİ DEMİR ÇAĞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI 415

İlker IŞIK
KONYA İLİ, KARATAY ve ALTINEKİN İLÇELERİ, BOZDAĞ MİLLİ PARKI DOĞU ve KUZEY KESİMİ 2022 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI 435

Olivier Can Henry, İpek Dağlı
LABRAUNDA YÜZEY ARAŞTIRMASI-2022 447

İsa KIZGUT, Nisa YILMAZ ERKOVAN, M Alan GREAVES, Alev TÜRKAN ÖZCAN
TELMESSOS VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI 2022 459

İsmail BAYTAK
SYNNADA VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2022 (İlk Sezon) 471

Selçuk SEÇKİN, Cihan YALVAR
YALOVA ORTAÇAĞ VE TÜRK İSLAM DÖNEMİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2022 YILI ÇALIŞMALARI 489

Erkan FİDAN, H. Levent KESKİN, Sinan AKISKA,
Atalay KARATAK, Mehmet Ali KOCABAŞ
ESKİŞEHİR VE KÜTAHYA İLLERİ TARİH ÖNCESİ DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMALARI (EKAR 2022) 503

Mehmet GÜRBÜZER
AMOS ANTİK KENTİ VE ÇEVRESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (FİNAL) 517

Mehmet ÖZHANLI, Ersin ÖZEN,
Ali GÜNDOĞAN, Veysel ERDOĞAN, Kübra YILDIRIM
ISPARTA İLİ YALVAÇ, GELENDOST VE ŞARKİKARAAĞAÇ İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI (2022) 529

Mehmet SAĞIR, Sibel ÖNAL, Berkay YAŞAR, Seçil SAĞIR
2022 YILI ANKARA İLİ VE İLÇELERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 551

Meral BAŞARAN, İpek ÖZDEN, Haldun Arda BÜLBÜL, Mertali FUNDA
ÇANAKKALE BOĞAZI TUNÇ ÇAĞI LİMANLARI ARAŞTIRMA PROJESİ, 2022 YILI ÇALIŞMALARI 561

Mesut DÜNDAR, Yusuf ACIOĞLU, Oğuz KOÇYİĞİT
ORTAÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE BALIKESİR İLİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2022 YILI ÇALIŞMALARI 577

Michael D. YILMAZ
AKALAN KALESİ VE ÇEVRESİ (SAMSUN) ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI: 2022 SEZONU 599

ŞANLIURFA MERKEZ VE ÇEVRESİ TARİH ÖNCESİ DÖNEM ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI (ŞAYA) 2022 YILI ÇALIŞMALARI

Fatma ŞAHİN*

Kadriye ÖZÇELİK

Celal ULUDAĞ

GİRİŞ

"Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarih öncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması" (ŞAYA)**,** yüzey araştırmaları, arkeolojik kazılar, kültürel miras, paleoçevre ve etnoarkeoloji gibi çok yönlü ve birçok ayağı olan "Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi" adlı bölgesel bir proje kapsamında 2021 yılında başlayan bir projedir. ŞAYA Yüzey Araştırması Harran Ovası'nın batısında Şanlıurfa ili Eyyubiye, Karaköprü ve Akçakale ilçe sınırları içinde kalan alanda (Harita: 1) yapılmaktadır[1]. Bu alan Torosların güney uzantısı olan ve Fatik (Cudi) Dağları olarak adlandırılan platolar üzerindeki münferit tepelerden oluşmaktadır. Jeolojik ve jeomorfolojik yönden Tektek Dağları ile benzerlik gösteren ve kuzey-güney yönünde uzanan Fatik Dağları'nın kabaca orta kısmının kuzeyi Eosen kalkerlerinden, güneyinde kalan kısım ise Miosen kalkerlerinden oluşmaktadır[2]. Tarih Öncesi Dönemleri kapsayan araştırmada Harran Ovası'nın batısında ovalık alan dışında kalan özellikle yüksek kesimlerin araştırılması ana hedef olarak belirlenmiştir. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ ve öncesi için insan hareketliliğinin bölgede yeterince araştırılmamış olması da projenin başlatılmasındaki diğer önemli bir sebebi oluşturmaktadır. Araştırmanın temel amacı Şanlıurfa bölgesi Tarih Öncesi Dönemlerinin bütüncül bir anlayış ile ele alınarak daha önce yapılmış olan yüzey araştırmaları, kazılar ve paleoçevresel veriler ile yeni verileri entegre etmektir. Bu bağlamda yerleşmelerin tespiti, envanteri, kronolojik dağılımı, yerleşme çeşitliliği, yerleşmeler arasındaki ilişki ve bağlantı araştırma amaçları içinde yer almaktadır. Ayrıca diğer önemli bir konu ise yerleşikliğin önemli sebeplerinden biri olduğu düşünülen hayvan tuzak alanları/avlakların sayısı, dağılımı, envanteri, tipolojisi, yerleşimlere mesafesi ve bağlantısı yanı sıra kasaplık işlemlerinin yapıldığı alanların tespitine yönelik olan çalışmalardır. Bunların dışında avcı-toplayıcı toplulukların yerleşik yaşama geçiş süreci ve bu süreçteki dinamikler, coğrafi koşullar ve çeşitlilik ve topoğrafya seçimi yanı sıra son olarak da hammadde kaynaklarının tespiti konularına ağırlık verilmektedir.

* Doç. Dr. Fatma Şahin, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balcalı, Sarıçam-Adana/TÜRKİYE, e-posta: fatmasahin@cu.edu.tr

Prof. Dr. Kadriye Özçelik, Ankara Üniversitesi, DTCF, Tarih öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı, Sıhhıye-Ankara/TÜRKİYE, e-posta: kozcelik@ankara.edu.tr

Celal Uludağ, Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE, eposta: celaluludag63@hotmail.com

1 Şahin vd. 2023

2 Sözer 1984; Dinç vd 1998; Güzel 2012

Araştırma Yöntemleri

ŞAYA araştırmalarında arkeolojik buluntu alanları kapsamlı şekilde araştırılmaktır. Arazi çalışmasında ilk olarak uydu görüntüsü analizi ile tespit edilen alanlar topografyanın el verdiği ölçüde gezilmekte ve yürünen rotalar "Küresel Konumlandırma Sistemi" (*GPS*) yardımı ile kaydedilmektedir. Elde edilen alanların ölçüleri, dönemleri, malzeme grupları, tahribat ve tescil durumu vs. gibi çeşitli detaydaki veriler Coğrafi Bilgi Sistemi" (*GIS*) veri tabanına aktarılmaktadır.

Tüm bu veriler *ArcGIS-Arcmap* programında haritalanarak çeşitli dağılım haritaları ile detaylı mekânsal analizleri yapılmaktadır. Ayrıca çalışmalar sırasında bulunan bazı eserlerin 3 boyutlu tarama modelleri de oluşturulmaktadır. Yürütülen araştırmalar sırasında, arkeoloji ve toplum ilişkisi bağlamında yöre sakinleri ile birçok bilgilendirme görüşmeleri yapılmıştır. Özellikle ulaşılması güç alanlarda yer alan arkeolojik verilere dair onların da desteği alınmıştır.

2022 Yılı Araştırmaları

Projenin 2022 yılı çalışmaları çoğunlukla Eyyubiye ve Karaköprü ilçelerinde gerçekleştirilmiştir[3]. 2022 yılı araştırmaları sırasında 11 köy/mezra (Tablo 1) ziyaret edilmiş ve toplam 10 arkeolojik alan ve 2 çakmaktaşı hammadde kaynağı tespit edilmiştir. Ayrıca 2021 yılı çalışmalarında tespit edilmiş olan bazı yerleşmeler 2022 yılı çalışmalarında tekrar ziyaret edilmiştir.

ŞAYA 2022 yılı çalışmalarında tespit edilen alanlar bir önceki yılın kayıt numarasından devam ettirilmiştir. 2021 ve 2022 yılında toplamda ziyaret edilen 51 alanın Fatik Dağları olarak adlandırılan dağlık bölgede yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Bunlar; Açık hava istasyonları, mağara/kayaaltı sığınakları, tepe ve yamaç yerleşmeleri, höyükler, hayvan tuzak alanları/avlaklar ve hammadde kaynakları olarak sınıflandırılmaktadır (Harita: 2a).

Yapılan ön incelemelere göre 2022 çalışmalarında tespit edilen yerleşmelerden 3 yerleşmede Paleolitik Çağ 7 yerleşmede ise Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait veriler saptanmıştır. Bu yerleşmelerden sadece iki yerleşmede çanak çömlek ele geçmiştir.

ŞAYA 2022 çalışmaları ilk olarak bir önceki yıl tespit edilen ve aynı yıl kazılarına başlanan Çakmaktepe yerleşmesinin yakın çevresinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında

3 Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarih öncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (ŞAYA) 2022 yılı çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Şanlıurfa Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Çukurova Üniversitesi katılımıyla 22.09.2022-04.10.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda Şanlıurfa Müzesi'ni Zeynep Ergin temsil etmiştir. Yardım ve desteklerinden dolayı kendisine çok teşekkür ederiz. ŞAYA 2022 yılı çalışmalarına Yüksek Lisans Öğrencileri; S. Simay Eren, Yunus Emre Sevindik, Tugay Gümüş, arkeolog F. Gamze Şahin, Lisans Öğrencileri; Hüseyin Mavruk, Galipcan Olcay, H. Çağrı Gök, K. Oytun Arabacı, İlayda Atlılar, N. Derya Çadırcı ve Büşra Cura katılmıştır. Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ayşegül Aykurt, Bilkent Üniversitesi'nden Doç. Dr. Michele Massa-ya çalışmalar sırasında ve sonrasında sağladıkları katkı ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ediyoruz. Çalışmalara Şanlıurfa-Eyyübiye Belediyesi maddi destek sağlamıştır. Tüm İlgililerine şükranlarımızı sunarız.

Çakmaktepe'ye yakın 2 farklı alanda çakmaktaşı hammadde kaynağı Kurşunboğazı (S.041) ve Güzelkuyu (S.046) tespit edilmiştir (Harita: 2a).

Birinci hammadde kaynağı Kurşun Boğazı, Çakmaktepe'nin yaklaşık 600 m güneybatısında, Ödüllü köyünün yaklaşık 1,5 km kuzeybatısında yer almaktadır. Hammadde alanı Cudi Deresi ve Cudi Deresi'nin batısında daha küçük mevsimsel bir dere yatağı çevresinde yer almaktadır. Alanın tepelik yamaçlarında kireçtaşları bloklar arasında çakmaktaşı damarları görülmektedir. Çakmaktaşı kahverengi, gri, beyaz ve bu renklere yakın tonlarda renklere sahiptir (Resim: 1).

İkinci hammadde alanı Güzelkuyu, Çakmaktepe'nin yaklaşık 2 km güneydoğusunda, ŞAYA 2021 yılı araştırmalarında tespit edilen Leştepe (S.033) Açık Hava İstasyonu'na oldukça yakın bir konumdadır. Alanda kireçtaşı bloklar arasında yoğun çakmaktaşı hammadde bulunmaktadır. Çakmaktaşı hammadde oldukça kaliteli olup, gri ve kahverengi renk tonlarına sahiptir. Her iki çakmaktaşı hammadde kaynağı birincil kaynaktır (Resim: 1).

Özellikle Paleolitik Çağ ve sonrasında insanlar için hammadde yataklarına yakınlık, ulaşılabilirlik, hammaddenin taşınma ve işleme hususları oldukça önemlidir. Dış etkilere karşı dayanıklı olması vesilesiyle günümüze kadar ulaşan taş hammadde o dönemle ilgili kültürleri yansıtan önemli bir malzemedir. Araştırma bölgesinde doğal çevrenin litolojik özelliklerinin insan yaşamı üzerinde önemli etkiye sahip olduğu ve çevrenin sağlamış olduğu imkânlardan faydalanıldığını göstermektedir. ŞAYA kapsamındaki çalışmalarda hemen hemen tüm Paleolitik Çağ alanlarının çakmaktaşı hammadde yatakları yakınlarında olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle insanların diğer faktörlerle birlikte ihtiyacı olan hammaddenin bu bölgede çok fazla mevcut olması gerek Paleolitik Çağ'da ve gerekse Neolitik Çağ'da bölgede yoğun ve devamlılık gösteren bir yaşama vesile olmuş görünmektedir.

Paleolitik Çağ

ŞAYA 2022 çalışmalarında Kızılkuyu (S.049) ve Keberli Mağaraları (S.050) ve Obalı Tuzak Alanı/Avlak (S.051) olmak üzere toplam üç alanda Paleolitik Çağ özelliği gösteren yotmataş malzemeye rastlanmıştır.

Kızılkuyu tepelik bir alanın yamacında bir Paleolitik Açık Hava İstasyonu'dur. Oldukça yoğun olan yontmataş malzeme yamaçlara doğru tahribattan dolayı akma göstermiştir. Hem oturma alanı hem atölye izlenimi gösteren bu alandan ele geçen yontmataş endüstride *levallois* teknolojiye ait ürünler de bulunmaktadır (Resim: 2).

Keberli'de girişleri doğuya bakan kalkerli karstik bir arazide iki mağara vardır. Mağaraların arası yaklaşık 200 m'dir. Güneydeki mağara 1 no.lu, kuzeydeki mağara 2 no.lu mağara olarak isimlendirilmiştir. Her iki mağaranın önündeki yamaçta dolgular akmış olarak gözlenmiştir. Bu dolgulardan Paleolitik karakterli yontmataş malzeme yanı sıra tipik bir *levallois* yonga da ele geçmiştir. Bunların dışında Paleolitik sonrasına ait yontulmuş parçalar da gözlenmiştir (Resim: 3).

Obalı Tuzak Alanı/Avlak Şanlıurfa merkezine 45 km, Fatik Dağları'nın güneyinde, Obalı köyünün 2 km kuzeybatısında yer almaktadır. ŞAYA 2021 yılında tespit edilen tuzak alanlarının yaklaşık 7 km güneyinde yine aynı dağ silsilesinin güney devamında birbirine 1-2 km mesafede toplam 10 tuzak alanı daha tespit edilmiştir. Bu tuzak alanları ayrı ayrı olmaktan ziyade, toplu olarak "Obalı Tuzak Alanları" olarak adlandırılmıştır. Bu kesimdeki tuzak alanları da yine kurumuş küçük dereler ve hala aktif olarak akan Obalı Deresi çevresinde konumlandırılmışlardır (Resim: 4). Tuzak alanı duvarları taşların balıksırtı şeklinde dizilmesiyle kuru duvar tekniğinde yapılmıştır. Çoğunlukla iyi korunmakla birlikte yer yer tahribatların varlığı da tespit edilmiştir. Tuzak alanlarında belli noktalarda mevzi/hücreler tespit edilmiştir. Mevziler 2.5-3.5 m çapında dairesel formlu olup, derinlikleri ise yaklaşık 70 cm'dir. 2022 yılında araştırması yapılan Obalı Tuzak Alanından sadece yontmataş malzeme ele geçmiş olup, çanak çömlek parçalarına rastlanmamıştır. Buradan ele geçen yontmataş malzeme Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ karakterinde olmakla birlikte Paleolitik Dönem karakterinde bazı yontmataş malzeme de ele geçmiştir (Resim: 5). Paleolitik karakterli yontmataş malzemenin çevrede yer alan dereler vasıtasıyla başka yerden taşınmış olabileceği de ihtimal dâhilindedir.

Hayvanların kitlesel olarak yakalanması ve tutsak edilmesi için özel olarak tasarlanmış ve inşa edilmiş mega yapılar olarak tanımlanan tuzak alanlarından[4] çalışmalar sırasında ve sonrasında uydu görüntüleme analiz çalışmaları sonucunda ŞAYA Araştırma Alanında Harran Ovası'nın batısında 80'den fazla tuzak alanının varlığı gözlemlenmiştir (Harita: 3a). Ancak uydu görüntülerinde tespit edilen alanlardan şimdilik sadece 14'üne gidilerek incelemesi yapılmıştır. Yerinde incelenen bu tuzak alanları Fatik (Cudi) Dağları'nın doğusunda Harran Ovası'na bakan tepelik alanda yaklaşık 450-500 m rakımlarda yer almaktadır. Ayrıca tuzak alanlarında yapılan incelemelerde tuzaklara kademeli olarak eklentilerin yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu da tuzak alanlarının farklı zamanlarda da kullanımına devam edildiğini göstermektedir. Olasıkla hayvanları toplu olarak avlamayı öğrenen insanlar aynı yerde kalmaya ve yeni tuzak alanları inşaa etmeye devam etmiş gibi görünmektedir. Dolayısıyla hayvan tuzak alanlarının kullanımı belki de yerleşikliğe geçişin temelinde yatan en etkili sebeplerden biri olarak gösterilebilir. Yapılan uydu görüntü analiz çalışmalarında incelenen alan genişletilmiş ve Harran ovasının çevresinde toplam 300'den fazla tuzak alanının varlığı gözlemlenmiştir (Harita: 3b)[5].

Neolitik Çağ

ŞAYA 2022 yılı çalışmalarında tespit edilen diğer yeni yerleşmelerden 8 merkezde Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ özelliğinde yontmataş malzemeye rastlanmıştır. Bu yerleşmelerden İkiztepe (S.040) ve Çelcırın (S.042) Çakmaktepe yerleşmesine güney yönde oldukça yakın konumda bulunmaktadır.

4 Tuzak alanlarının farklı coğrafyalardaki örnekleri için bkz. Betts ve Helms1986; Helms ve Betts 1987; Nadel vd. 2013; Zeder vd. 2013; Çelik ve Tolon 2018; Crassard vd. 2022;2023.

5 Bu konuda detaylı yayın çalışmaları devam etmektedir.

Çelcırın Çakmaktepe yerleşiminin yaklaşık 1 km güneydoğusunda, Ödüllü köyünün 500 m doğusunda yer almaktadır. Tepelik alan ve doğusundaki yamaçlar modern sanayi inşaatlarından dolayı tahrip edilmiştir. Tepenin en üst noktasında Roma Dönemi'ne ait bir tümülüs yer almaktadır. Tümülüs çevresinde oval planlı bir yapı kalıntısı tespit edilmiştir. Oval planlı bu yapı yaklaşık 30 m çapında bir boyuta sahiptir. Alanda Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ karakterli çakmaktaşı yontmataş malzemeleri yanı sıra Demir Çağı ve Roma Dönemi çanak çömlek parçaları da görülmüştür. Yontmataş buluntular içerisinde şekilsiz çekirdek, yonga ve dilgiler yanı sıra kısmi düzeltili parçalar bulunsa da dönem belirten tipik malzeme ele geçmemiştir.

İkiztepe Çakmaktepe'nin yaklaşık 2 km güneydoğusunda tepelik bir alanda yer almaktadır. Tepelik alanlarda ve yamaçlarda yapılan taramalarda çakmaktaşı yontmataş malzeme ve yaklaşık 4 m çapında yuvarlak planlı bir yapı yüzeyden izlenebilmiştir. Yontmataş buluntular içerisinde tek kutuplu çekirdek, iki kutuplu çekirdek, dilgi ve kazıyıcılar ele geçmiştir. Ayrıca alanda yoğun yongalama artıkları görülmektedir. Yontmataş buluntular Paleolitik Çağ sonrası olup Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ karakterindedir.

ŞAYA 2022 çalışmalarında tespit edilen bir başka alan ise Ayanlar yerleşmesinin yaklaşık 2 km güneyinde yer alan Sesigür/Zengulup (S.043) yerleşmesidir. Kızılburç'a bağlı Sesigür mezrasının 500 m kuzeyinde yer almaktadır. Bir yamaç yerleşmesi olan alan fıstık ağaçları ile kaplı olduğu için yerleşmenin boyutları tam olarak tespit edilememiştir. Bu yerleşmede hem yontmataş hem de çanak-çömlek parçaları bir arada ele geçmiştir. Çanak çömlekler oldukça kaba, saman katkılı, yalın ve basit profillidir. Alanda çanak çömleğin de olması yontmataş endüstrisinin net bir dönem göstermemesinden (Paleolitik sonrası) dolayı Sesigür yerleşmesi en erken Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ sonuna tarihlendirilebilir (Resim: 6).

ŞAYA 2022 çalışmalarında tespit edilen bir başka alan ise Çakmaktepe'nin yaklaşık 8 km güneybatısında Payamlı köyünün yaklaşık 2 km güneyinde yer alan tepelik bir alanda olan Haleklitaş (S.044) yerleşmesidir. Yerleşmenin çevresinde bölgedeki diğer Çanak Çömleksiz Neolitik yerleşimlerden de bilinen ana kayaya oyularak yapılmış üç sarnıç saptanmıştır. Bunlardan iki tanesi 300 m ve 400 m batısında yer almaktadır. Üçüncü sarnıç ise yaklaşık 700 m kuzeyinde yer almaktadır. Yerleşmede öğütme taşı parçaları ve bir klorit kap parçası ele geçmiştir. Yerleşmenin yamaçlarında ve eteklerde yoğun yontmataş buluntular gözlemlenmiştir. Yontmataş buluntular çakmaktaşı hammaddeden yapılmıştır. Hammadde oldukça kaliteli; kızıl, kahverengi ve kahverengi tonlarında, grimsi ve beyaz renklere sahiptir Buluntular içerisinde dilgi-dilgicik çekirdekleri oldukça dikkat çekici orandadır. Yonga ve dilgiler, taş delgi, taş kalem, yarımay ve kazıyıcılar buluntular arasında yer almaktadır. Yüzeyde herhangi bir seramik buluntusu olmaması ve endüstrinin gösterdiği kadarıyla yerleşme Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ başına (PPNA) tarihlendirilmektedir (Resim: 7).

Yeni Bir Yerleşme Modeli

ŞAYA 2022 yılındaki çalışmalarda tespit edilen bir başka yerleşme ise Gotik Tepe'dir (S.048). Şimdiye kadar bölgede yapılan araştırmalarda tespit edilen yerleşmelere göre farklı bir yerleşme modeli sunmaktadır. Yaklaşık 1 km'lik mesafe içinde 8 farklı arkeolojik dolgu içeren alan tespit edilmiştir (Resim: 8-9). Bu alanların bazısı tepe, yamaç ve höyük tipi yerleşme olarak tanımlanabilmekle birlikte diğer arkeolojik dolgular için tanımlama yapmak oldukça güçtür.

Gotik Tepesi 1: Tepe ve yamaç yerleşmesi karakterindedir. Bir tepenin üzerinde ve yamaçlarında yoğun yontmataş bulgulara rastlanmıştır. Bölgede yaptığımız araştırmalar sırasında daha önce tespit edilmiş yerleşme karakteri ile örtüşmektedir. Bu alan çevresinde anakaya üzerine açılmış havan delikleri ve alanın güneyinde ana kayaya oyulmuş sarnıç yer almaktadır. Ayrıca alanda yoğun olarak sürtmetaş parçaları da gözlemlenmiştir (Resim: 10). Bu alandan belirli bir dönem belirten tipik bir yontmataş malzeme ele geçmemekle birlikte Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ karakterinde oldukları söylenebilir.

Gotik Tepesi 2: Birinci alanın hemen güney eteklerinde yer alan bir höyük yerleşmesidir. Aynı zamanda batıya doğru da yayılım gösteren höyüğün olduğu alan küçük bir vadi görünümündedir. Etrafı alçak tepeler ile çevrilidir. Alanda yapılan tarımsal faaliyetler sonucunda höyüğün yüksekliği ve sınırları tespit edilememiştir. Ayrıca bu alandan çok miktarda taş toplanarak bir kenara yığılmıştır. Gerek bu taş yığıntısı arasında gerekse tarım yapılan kısımda çakmaktaşı yontmataş malzeme yanı sıra boyalı Halaf çanak çömleği ele geçmiştir[6] (Resim: 10-11).

Gotik Tepesi 3: Bu alan 1 no.lu alanın tam güneyinde yaklaşık 250 m mesafede yer almaktadır. Etek olarak adlandırılan bu alanda yaklaşık 30 m çapında yüzeyden kısmen izlenebilen bir mimari ve yerleşim dolgusu vardır. Yoğun yontmataş parçalarının ele geçtiği bu alanda aynı zamanda Erken Neolitik karakterli çanak çömlek parçaları da ele geçmiştir.

Gotik Tepesi 4: Karşı Tepe olarak adlandırılan bu alan 3 no.lu alanın tam güneyindeki tepenin üstünde yer almaktadır. Yüzeyden net bir plan vermeyen mimari izlenebilmektedir. Alanda yoğun yontmataş malzemeleri, küçük bir taş kâse parçası (Resim: 11) ve çanak çömlek parçaları ele geçmiştir.

Gotik Tepesi 5: 4 no.lu tepenin yaklaşık 250 m doğusunda yamaçta yer almaktadır. Yaklaşık 35 m çapında yuvarlak planlı yüzeyden net olarak izlenebilen bir mimari yer almaktadır. Söz konusu bu mimari daha çok hayvan tuzak alanları/avlaklardan bilinen kuru duvar tekniğinde yapılmış görünmektedir. Bu alandan da çakmaktaşı yontmataş malzemeler ele geçmiştir.

6 Halaf çanak çömleği için bkz. Schmidt 1943; Akkermans 2000; Tekin 2018

Gotik Tepesi 6: 4 no.lu alanın yaklaşık 200 m güneydoğusunda, 5 no.lu alanın yaklaşık 150 m güneybatısında yer almaktadır. Bu alanda da yaklaşık 30 m çapında birbirini kesen 3 yuvarlak planlı yapı izlenebilmektedir.

Gotik Tepesi 7: 5 no.lu alanın kuzeydoğusunda başka bir tepenin yamaçlarında yer almaktadır. Bu alanda da farklı boyutta sayıları tam tespit edilemeyen yuvarlak, oval ya da kısmen köşeli yapılara benzer mimariler yüzeyden izlenebilmektedir. Bu alandan da yoğun olamamakla birlikte çakmaktaşı yontmataş malzeme ele geçmiştir.

Gotik Tepesi 8: 5 no.lu alanın yaklaşık 300 m doğusunda bir başka tepenin güney yamacında yer almaktadır. Bu alanda da 35x45 m boyutlarında oval planlı bir mimari yüzeyden izlenebilmektedir.

Gotik Tepesi hakkında genel bir değerlendirme: Yaklaşık 600 m kodlarında münferit küçük tepelerin yamaçlarında, eteklerinde farklı yerleşme modelleri izlenebilmektedir. Şimdiye kadar yapılan arkeolojik araştırmalarda örneklerine rastlanmamıştır. Bir kısmı eş zamanlı bir kısmı devam eden süreçte kullanılmış izlenimi vermektedir. Birbirine çok yakın alanlardaki arkeolojik dolgular ya dönem insanlarının coğrafi koşullar sebebiyle yer değiştirmek zorunda kaldıkları şeklinde ya da eşzamanlı küçük grupların hem bağımsız hem de belli sebeplerden birbirlerine yakın alanlarda konumlanma ihtiyacı duymalarından kaynaklanmış diye açıklanabilir. Çapları 30-40 m olan daha çok yuvarlak ya da oval planlı bağımsız yapılar için yorum yapmak şimdilik zordur. Benzer bir yapının yukarıda sözü edilen Çelcırın yerleşmesinde de rastlanmış olması bu yapıların farklı bir işlevleri olduğunu akla getirmektedir. Ancak yine ŞAYA araştırmalarında hayvan tuzak alanları/avlaklar yakınında saptanmış olan ve kasaplık işlemlerinin yapıldığı alanlar olarak yorumlanan arkeolojik dolgular ile benzerliğinden de söz edilebilir. Bölgede yapılan araştırmalarda yerleşik hayata geçmiş avcı-toplayıcı toplulukların daha çok tepelerde yerleşmiş oldukları bilinmektedir. Diğer bir öneri ise tepelerde yaşayan insanların yabani hâldeki bitkileri kullanmaları, bitkilerin yamaçlarda ve vadilerde daha yoğun olmaları zamanla süreklilik içinde yerleşimler, tepelerden ilk olarak yamaçlara, sonra küçük vadilere doğru bir yönelim göstermiş olabilirler. Zira bu dönemden sonra tepe yerleşimleri terk edilmiştir. Bir sonraki süreçte tarım toplumlarının daha çok ovalarda yerleşmiş olmaları bu yorum ve öneriye gerekçe olarak gösterilebilir. Her ne kadar bu yorumlar yapılmakla birlikte Gotik Tepesi'nde görülen tepe yerleşmeleri, yamaç yerleşmeleri, bağımsız büyük boyutlu yuvarlak planlı yapıların bir arada olduğu yerleşme modelinin detayları, sebepleri sadece yüzey araştırması ile açıklanamayacak karmaşaya sahiptir. İlk kez karşılaşılan bu tip yerleşme modelinin bölgede ya da başka coğrafyalarda benzerlerinin olup olmadığı gibi birçok cevapsız soru vardır. Dolayısıyla bu alanda yüzey araştırmasının dışında daha detaylı çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

ŞAYA 2021 ve 2022 yılı çalışmalarında araştırma bölgesinde yoğun Neolitik Çağ yerleşmelerine rastlanmıştır. Bu yerleşmeler birbirlerine yaklaşık 2-5 km mesafede yer almaktadır. Çalışmalar devam etmekle birlikte önceden tespit edilmiş olanlar ile ŞAYA çalışmalarında tespit edilenlerin sayısı 20'den fazladır (Harita: 2b). Bu yerleşimler Çanak Çömleksiz Neo-

litik Çağ başı (PPNA) ile sonu arasındaki sürece tarihlendirilmektedir. Düşünülenin aksine avcı toplayıcı toplulukların yerleşme yoğunluğu oldukça dikkat çekicidir. Dolayısıyla avcı-toplayıcı göçebe toplulukların yerleşikliğe geçişinde bölgenin uygun iklim ve çevre koşullarına sahip olduğu söylenebilir.

ŞAYA 2022 yılı çalışmaları sırasında gelen bir ihbar değerlendirilerek çalışma alanı dışında kalan bir alan ziyaret edilmiştir. Bu alan Şanlıurfa-Birecik ilçe sınırlarında yer alan Dağören köyünün hemen batısındadır. Körkuyu olarak adlandırılan bu alan üç tepeden oluşmaktadır. Alanda yapılan incelemelerde herhangi bir çanak çömlek parçasına rastlanmamıştır. Oldukça geniş yayılıma sahip yoğun çakmaktaşı yontmataş malzeme, havan ve öğütme taşı gibi sürtmetaşlar ve olasılıkla tarımsal faaliyetler sırasında taşınmış olan stel parçaları görülmüştür (Resim: 12). Çakmaktaşı yontmataş malzemelerin genel özelliği Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ (PPNB) karakterindedir. Yerleşme konumu, büyüklüğü ve dönemi göz önüne alındığında ayrı bir öneme sahiptir. Söz konusu alan ŞAYA araştırma sınırlarında olmadığı için malzeme toplaması yapılmamış ve yerleşme numarası verilmemiştir. Dağören/Körkuyu yerleşmesinin Şanlıurfa Koruma Kurulu'nda sit kaydına rastlanmadığı için gerekli bilgiler ilgili kurumlara bildirilmiştir.

ŞAYA 2022 yılı çalışmaları Türk Tarih Kurumu Başkanlığı, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Birimi (Proje No. SBA-2021-13703) ve Eyyübiye Belediyesi tarafından desteklenmiştir. Çalışmaya katılan tüm ekip üyelerine özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Akkermans, P.M.M.G. (2000). Old and New Perspectives on the Origines of the Halaf Culture. *İçinde* O. Rouault ve M W*äfler* (eds.) *La Djézireh et L'Euphrate Syriens de la Protohistoire à la Fin du II Millénaire* AV.J.-C., 43-54. Turnhout: Brepols.

Betts, A. V. G. ve Helms, S. (1986). Rock art in eastern Jordan:kite carvings?. *Paléorient* 12 (1), 67-72.

Crassard, R., Abu-Azizeh W., Barge, O., Brochier, J.É., Chahoud, J. ve Régannon, E. (2022). The Use of Desert Kites as Hunting Mega-Traps: Functional Evidence and Potential Impacts on Socioeconomic and Ecological Spheres. *Journal of World Prehistory* 35, 1-44.

Crassard, R. ve ark. (2023). The oldest plans to scale of humanmade mega-structures. *PLOS ONE 18*, e0277927.

Çelik B. ve K. Tolon (2018). "Şanlıurfa'dan Neolitik Dönem Tuzak Alanları" *Karadeniz* 37, 28-36.

Dinç, U., Selim Kapur ve diğerleri (1988). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Toprakları (GAP) I. Harran Ovası, Şanlıurfa. *TÜBİTAK Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubu Güdümlü Araştırma Projesi Kesin Raporu*, Proje No: TOAG-534, Ankara.

Güzel, A. (2012). "1927 Tarihli Urfa Salnamesinin Tarihî Coğrafya Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi", *Gaziantep Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 231-262.

Helms, S. ve A. Betts (1987). "The Desert "Kites" of the Badiyat Esh-Sham and North Arabia" *Palèorient* 13/1, 41-67.

Nadel, D., Bar-Oz, G., Avner, U. ve Malkinson, D. (2013). Rampart instead of walls:building techniques of large game traps (kites), in the Negev Highland. *Quaternary International* 297, 147-154.

Schmidt, H. (1943). *The Halaf, die prähistorischen Funde, Berlin*: Walter de Gruyer&Co.

Sözer, A.N. (1984). "Güneydoğu Anadolu'nun Doğal Çevre Şartlarına Bir Bakış", *Ege Üniversitesi Coğ. Dergisi*, Sayı:2, 8-30.

Şahin, F.-C. Uludağ-K. Özçelik-Y. E. Sevindik (2023). "Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarih öncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (ŞAYA) 2021 Yılı İlk Sezon Sonuçları" 38. *AST*, Cilt 1, 477-497.

Tekin, H. (2018). Yukarı Mezopotamya'nın İlk Boyalı Çanak-Çömlekleri: Hassuna, Samarra ve Halaf, yeni Yorumlar ve Yaklaşımlar, Bölüm 2 Halaf, *Anadolu Prehistorya Araştırmaları* 4/APAD, 81-100, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.

Zeder, M A. ve ark. (2013) "New perspective on the use of kites in mass-kills of Levantine gazelle:A view from northeastern Syria", *Quaternary International* 297, 110-125.

EKLER

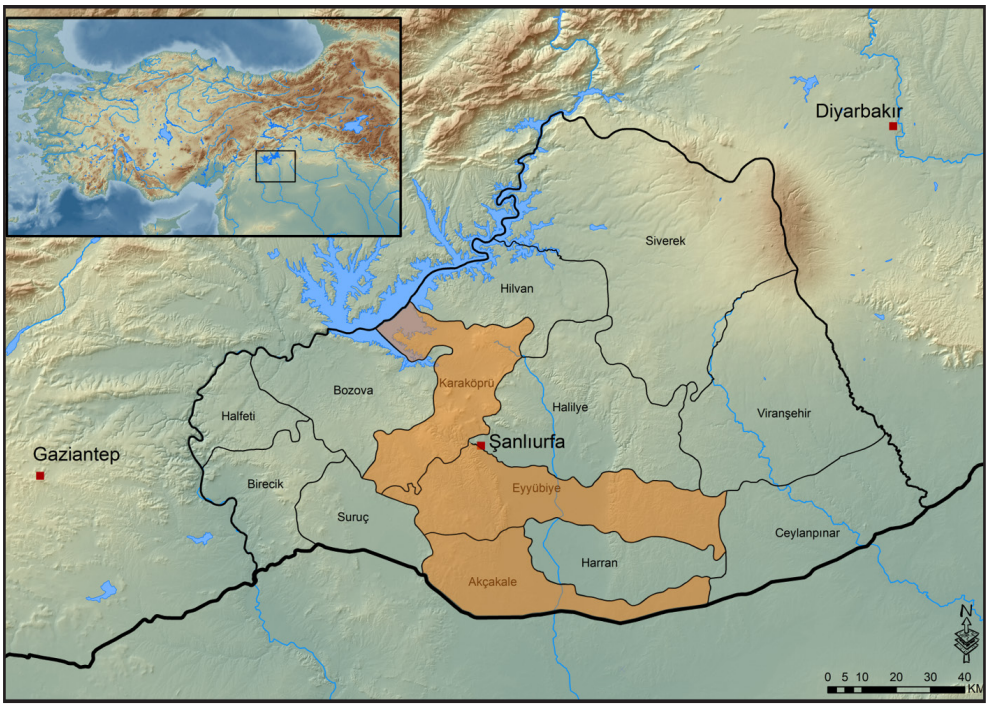

Harita 1: ŞAYA araştırma sınırları

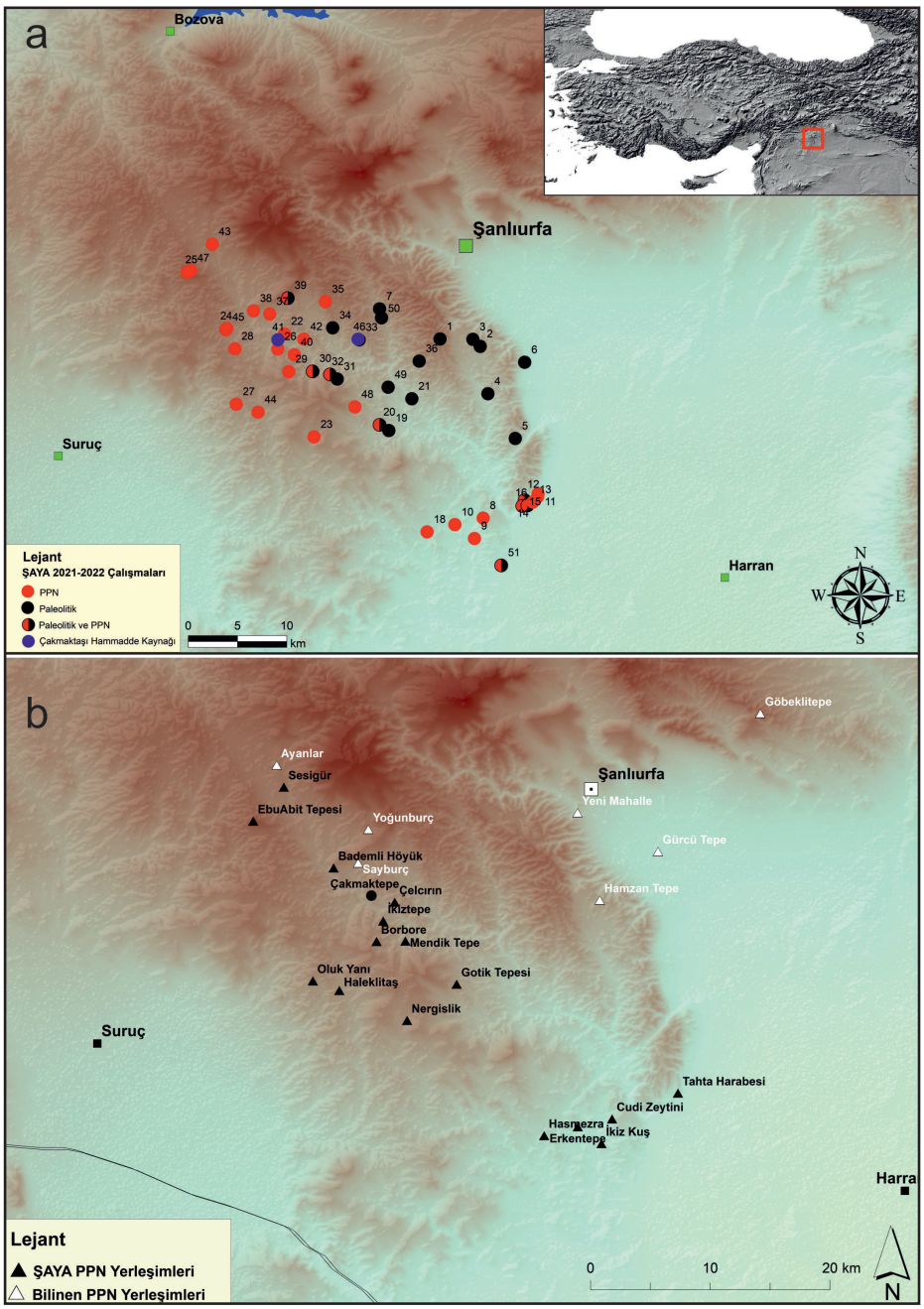

Harita 2: a. ŞAYA 2021-2022 yılı çalışmalarında tespit edilen alanların dönemsel dağılımı

b. ŞAYA çalışmalarında tespit edilen Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yerleşimleri (Harita: F. Şahin)

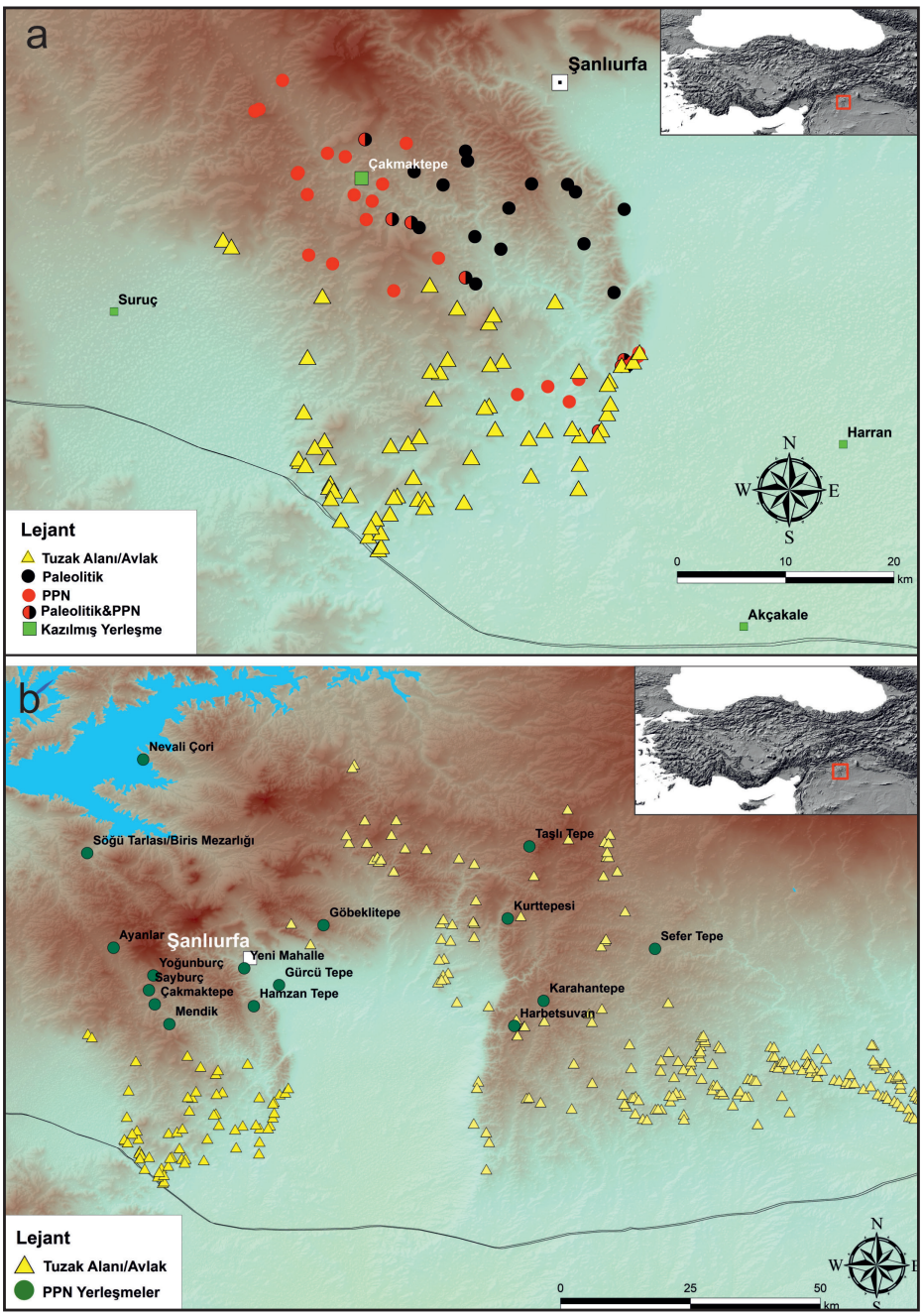

Harita 3: ŞAYA çalışma alanında tespit edilen tuzak alanları/avlaklar

b. Harran Ovası çevresinde tespit edilen tuzak alanları/avlaklar (Harita: F. Şahin)

Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarih Öncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması" (ŞAYA) 2022						
Yerleşme Adı	Köy	İlçe	WGS1984		Dönem	
			Enlem	Boylam	Paleolitik	Neolitik
İkiztepe Buluntu Alanı	İkiağız Köyü	Eyyübiye	37° 4'2.30"K	38°38'19.79"D		X
Kurşun Boğazı, Ç.H.A 1	Ödüllü Köyü	Eyyübiye	37° 4'51.43"K	38°37'26.45"D		
Çelcırın	Ödüllü Köyü	Eyyübiye	37° 0'81.40076"K	38°64'75.0411"D		X
Sesigür/Zengulup	Kızılburç Köyü	Eyyübiye	37° 10'4.31"K	38°33'51.16"D		X
Haleklitaş	Payamlı Köyü	Haliliye	37° 0'54.17"K	38°36'21.90"D		X
Doğanlar/Tekyamaç	Doğanlar Köyü	Haliliye	37° 0'54.17"K	38°34'35.72"D		X
Güzelkuyu, Ç.H.A. 2	Güzelkuyu Köyü	Eyyübiye	37° 4'53.31"K	38°41'49.23"D		
Göbekli	Göbekli Köyü	Haliliye	37° 08'34.09"K	38°32'40.15"D		X
Gotik Tepesi	Aşağı Demir-cikKöyü	Eyyübiye	37° 1'11.89"K	38°41'39.10"D		X
Kızılkuyu	Kızılkuyu Köyü	Eyyübiye	37° 2'16.72"K	38°43'26.89"D	X	
Keberli Mağaraları	Keberli Köyü	Eyyübiye	37° 6'2.55"K	38°43'6.19"D	X	
Obalı Tuzak alanı	Obalı Köyü	Eyyübiye	36° 52'33.33"K	38°49'37.12"D	X	X

Tablo 1: ŞAYA 2022 yerleşme analiz tablosu

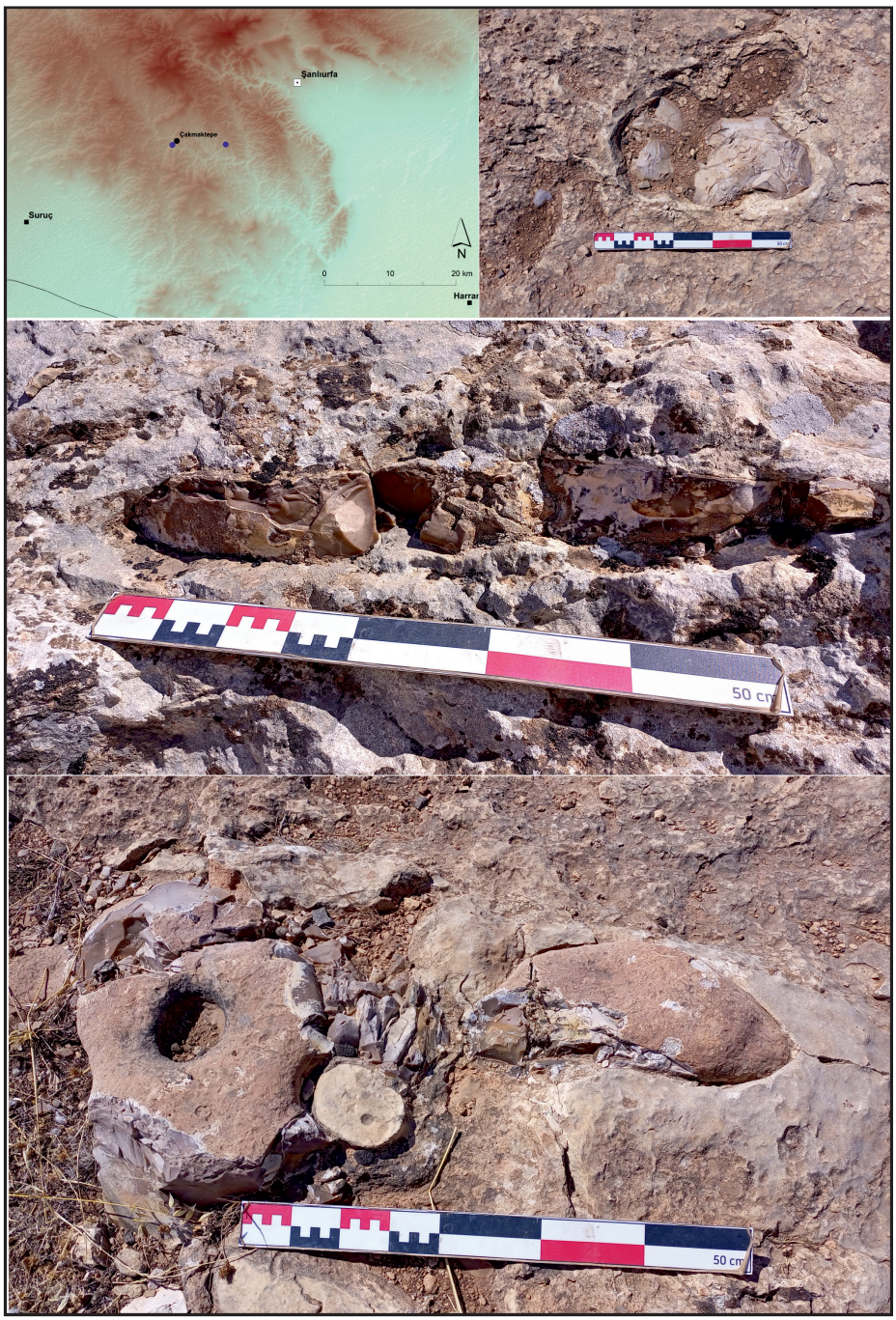

Resim 1: ŞAYA çalışmalarında tespit edilen çakmaktaşı hammadde kaynakları

Resim 2: Kızılkuyu Açık Hava İstasyonu ve bazı çakmaktaşı yontmataş örnekleri

Resim 3: Keberli Mağaraları ve bazı çakmaktaşı yontmataş örnekleri

Resim 4: Obalı Tuzak Alanı/Avlak genel görünüm

Resim 5: Obalı Tuzak Alanı/Avlak duvar örgüsü, hücre/mevzisi ve bazı çakmaktaşı yontmataş örnekleri

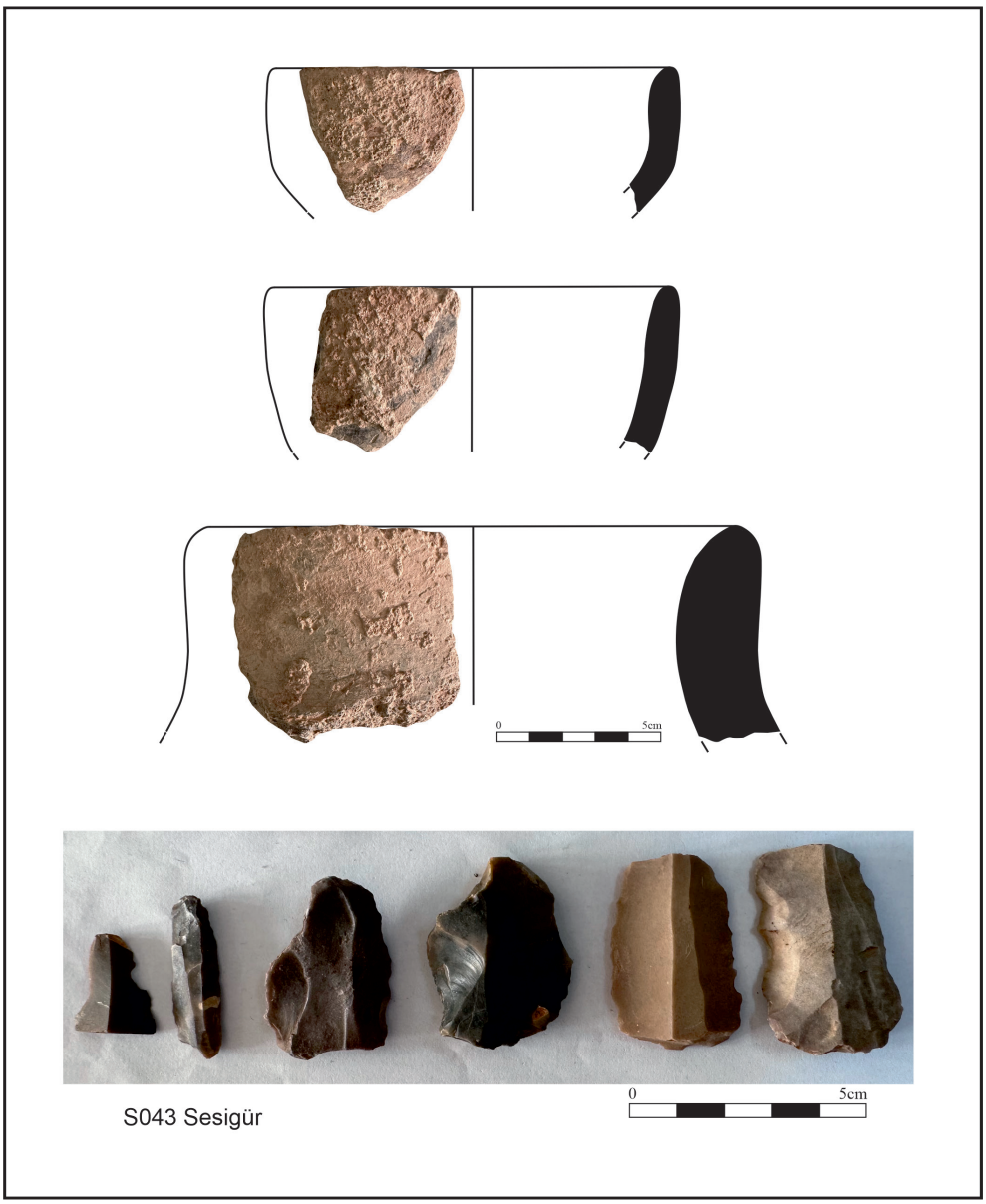

Resim 6: Sesigür/Zengulup yerleşmesinden ele geçen çanak çömlek ve yontmataş örnekleri

Resim 7: Haleklitaş yerleşmesi ve çakmaktaşı yontmataş örnekleri

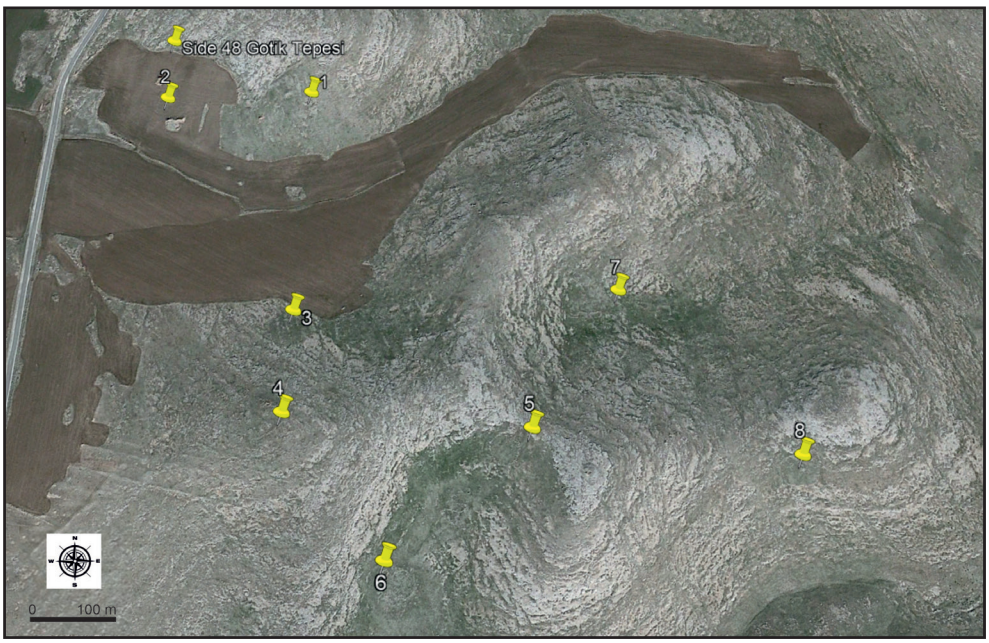

Resim 8: Gotik Tepesi uydu görüntüsü

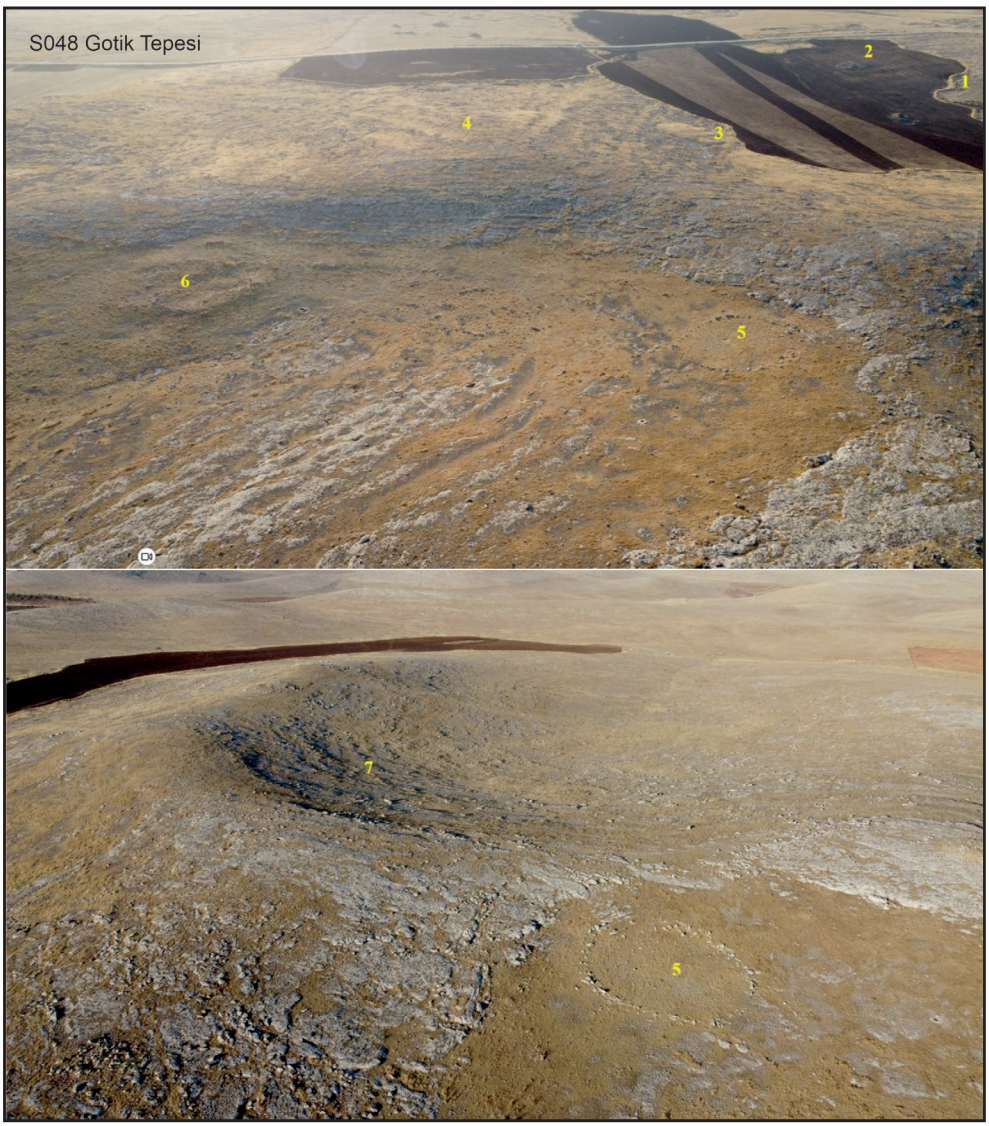

Resim 9: Gotik Tepesi hava fotoğrafları

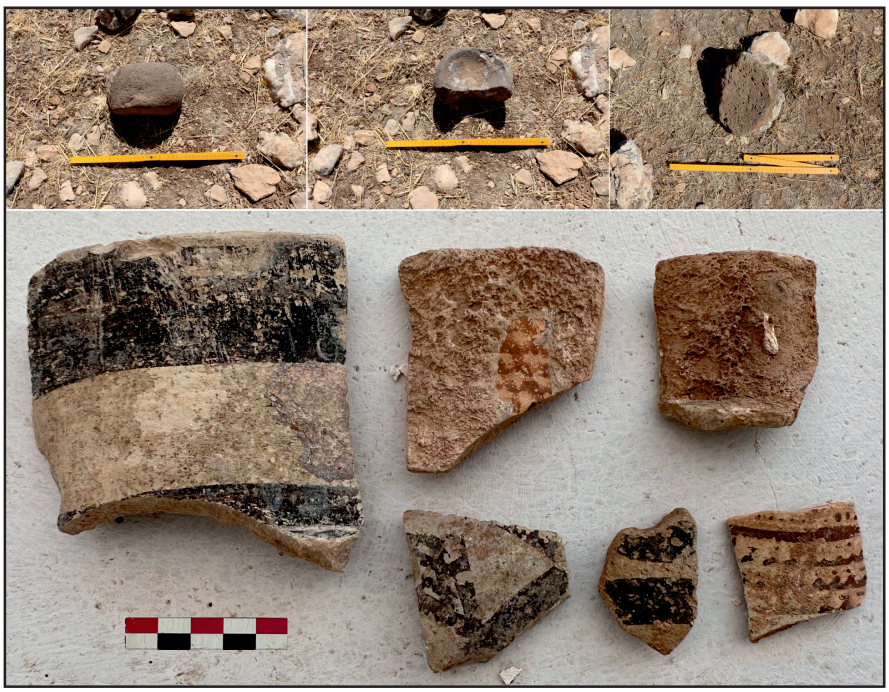

Resim 10: Gotik Tepesi sürtmetaş, çanak çömlek ve çakmaktaşı yontmataş örnekleri

Resim: 11: Gotik Tepesi taş kap ve Halaf çanak çömlek örnekleri

Resim: 12: Dağören/Körkuyu yerleşmesi ve stel parçaları